

Varför ska man vara libertarian?

MURRAY N ROTHBARD

Vad är det för mening med att vara libertarian? Med det menar vi: vad är det för mening med alltihop? Varför sysselsätta sig i ett djupt och livslångt engagemang för det principiella och målet med individuell frihet?

Ett sådant engagemang, i vår starkt ofria värld, betyder otvivelaktigt att man är oense med, och fjärrar sig ifrån, status quo, en alienation som lika otvivelaktigt medför många uppoffringar i både pengar och prestige. När livet är kort och segerens ögonblick långt in i framtiden, varför ska man gå igenom allt detta?

Otroligt nog har vi upptäckt att många av det växande antalet libertarianer i detta land fått sitt engagemang genom ett eller annat extremt smalt och personligt perspektiv. Många är oemotståndligt attraherade av friheten som ett intellektuellt system eller som ett estetiskt mål, men friheten fortsätter för dem att vara ett allena intellektuellt och mindre spel, totalt skiljt från vad de anser vara "äkta" aktiviteter i vardagen.

Andra är motiverade att fortsätta vara libertarianer endast på grund av att de förväntar sig egen finansiell vinst. Med insikten att en fri marknad skulle skapa långt större möjligheter för dugliga, oberoende män att skörda entreprenöriella vinster, blir de och fortsätter vara libertarianer endast för att finna större möjligheter för affärsvinster.

Att placera sitt fokus primärt på dessa argument för att vara libertarian kan bara, trots att det är sant att möjligheten till vinst är större och mer utbredd på den fria marknaden och i ett fritt samhälle, anses vara groteskt. För på den ofta slingrande, svåra och mycket ansträngande stigen som måste vandra innan vi kan nå friheten, kommer libertarianens möjlighet till personlig vinning oftare vara negativ än stor.

Konsekvensen av det smala och närsynta synsättet hos både spekulanten och eventuella-vinst-skaparen är att ingen av grupperna har det minsta intresse av arbetet att skapa en libertariansk rörelse. Ändå är det endast genom att skapa en sådan rörelse som friheten slutligen kan skapas.

Idéer, och speciellt radikala idéer, avancerar inte genom sig själva, som om de var i ett vakuum; de kan endast föras fram av människor och därför är skapandet och avancemanget av sådana människor – och därför en "rörelse" – den primära uppgiften för varje libertarian som seriöst vill flytta fram positionerna.

När vi vänder dessa män med smal vision ryggen måste vi också inse att utilitarism – den gemensamma nämnaren för frimarknadsekonomer – är otillfredsställande för att skapa en växande libertariansk rörelse. Medan det är sant och värdefullt att veta att den fria marknaden kommer bringa långt

större överflöd och en hälsosammare ekonomi till alla, rik som fattig, är ett kritiskt problem huruvida denna kunskap är nog för att samla många människor till en livslång hängivelse till friheten.

Hur många kommer att förmås bemanna barriaderna och uthärda de många uppoffringar en konsekvent hängivelse till friheten för med sig, endast så att femtioelva procent fler får bättre badkar? Slutligen utilitaristisk ekonomi, som är outhärlig i libertariansk tanke- och aktionsstruktur, är nästan lika otillräcklig som stomme för Rörelsen som de opportunisterna som endast söker kortsiktiga vinster.

Det är vår åsikt att en libertariansk rörelse, med en livslång hängivelse till friheten, endast kan grundas på ett passionerat patos för rättvisa. Detta måste vara källan till vår drivkraft, pansaret som håller oss uppe i alla stormar framöver; inte sökandet efter snabb vinst, förnöjelsen att spela ett intellektuellt spel eller kall kalkylering om generella ekonomiska fördelar.

För att ha ett patos för rättvisa måste man ha en teori om vad rättvisa och orättvisa är – en samling etiska principer om rättvisa och orättvisa som inte kan härledas ur utilitaristisk ekonomi. Det är för att vi ser att världen stinker av orättvisor staplade på varandra till skyarna, som vi drivs att göra allt vi kan för att uppnå en värld där dessa och andra orättvisor blir utrotade.

Andra traditionellt radikala mål – som "avskaffande av fattigdomen" – är, till skillnad från denna, utopiska; människan, bara genom att utöva sin vilja, kan inte avskaffa fattigdomen. Fattigdom kan endast avskaffas genom att låta vissa ekonomiska faktorer verka – i synnerhet investering av sparad kapital – som bara kan verka genom att förändra naturen under en längre period.

Kort sagt, människans vilja är här starkt begränsad av verkan av – för att använda en gammaldags men fortfarande meningsfull term – de naturliga rättigheterna. Men orättvisor är handlingar som är vållade av människor; de är människors handlingar, och därför är de och avskaffandet av dem föremål för människans ögonblickliga vilja.

Låt oss ta ett exempel: Englands många sekel långa ockupation och brutala förtryck av det irländska folket. Om, år 1900, vi hade observerat den irländska staten, och hade betraktat det irländska folkets fattigdom, skulle vi ha tvingats säga: att fattigdomen kunde förbättras av att engelsmännen gav sig av och tog bort deras markmonopol, men att det slutgiltiga utrotandet av fattigdom i Irland, under de bästa förutsättningarna, hade tagit tid och skulle vara föremål för de ekonomiska lagarnas verkan.

Men målet att stoppa det engelska förtrycket kunde ha uppnåtts genom direkt verkan av människors vilja; genom att engelsmännen beslutar att träda tillbaka från landet. Att sådana beslut inte händer ögonblickligen är inte poängen; poängen är att varje misslyckande är en orättvisa som har beslutats och ålagts av utövare av orättvisor; i detta fall den engelska staten.

Inom rättfärdighetsområdet är människans vilja allt; människor kan flytta berg, om bara tillräckligt många bestämmer så.

Ett patos för ögonblicklig rättvisa — ett radikalt patos — är därför inte utopiskt, vilket en önskan om ögonblickligt avskaffande av fattigdom eller ögonblicklig omvandling av alla till konsertpianister skulle vara. Till exempel kan rättvisa uppnås om tillräckligt många människor tycker så.

Ett sant patos för rättvisa måste alltså vara radikalt — kort sagt måste det vara minst en önskan att uppnå målen radikalt och ögonblickligen. Leonard E Read, Foundation for Economic Education's president, uttryckte denna radikala inställning mycket träffande för tjugo år sedan när han skrev en pamflett, *I'd Push the Button*.

Problemet var vad man ska göra åt nätverket av pris- och lönekontroller när de åläggs ekonomin av Office of Price Administration. De flesta ekonomiska liberaler stödde tystlåtet eller "realistiskt" en eller annan form av gradvis eller vacklande avreglering; vid denna tidpunkt intog Mr Read en enkeltydig och radikal ståndpunkt baserad på en princip:

"Om det var en knapp på denna talarstol", började han sitt tal, "som skulle ta bort alla löne- och priskontroller direkt om jag tryckte på den, skulle jag sätta mitt finger på den och trycka!". Det ultimata testet av den radikala inställningen är alltså knapptryckartestet: om vi kunde trycka på knappen för ögonblickligt avskaffande av orättfärdiga begränsningar av friheten, skulle vi göra det? Om vi inte skulle göra det, skulle vi knappast kalla oss libertarianer, och de flesta av oss skulle bara göra det om vi främst leds av ett patos för rättvisa.

"människans vilja är starkt begränsad av verkan av de naturliga rättigheterna"

Den genuine libertarianen är alltså, i alla aspekter av ordets betydelse, en "avskaffare"; han skulle, om han kunde, ögonblickligen avskaffa alla begränsningar av friheten: oavsett om det är, i begreppets ursprungliga betydelse, slaveri, eller om det är de många andra exemplen på statligt förtryck. Han skulle, med orden av en annan libertarian av liknande koppling: "trycka så hårt på knappen att jag får blåsor!"

Libertarianen måste definitivt vara en "knapptryckare" och en "avskaffare". Styrkt av rättvisa kan han inte rubbas av omoraliska utilitaristiska vädjanden om att rättvisa inte uppnås förrän kriminella är "kompenserade". När den stora abolitioniströrelsen skapades i början på 1800-talet, hördes snart röster om måttlighet förorda att det vore endast rätt att avskaffa slaveriet om slavägarna kompengades ekonomiskt för deras förlust. Kort sagt skulle slavägarna ytterligare belönas, efter århundraden av förtryck och exploatering, genom hyggliga summor insamlade med tvång från massan av oskyldiga skattebetalare!

Den mest träffande kommentaren om detta förslag gjordes av den engelske filosofiske radikalen Benjamin Pearson, som anmärkte att "han tyckte att det var slaverna som borde kompenseras"; det är tydligt att sådan kompensation endast rättfärdigen kunde ha kommit från slavägarna själva.

Anti-libertarianer, och anti-radikaler allmänt, gör karakteristiskt poängen att sådant "avskaffande" är "orealistiskt"; genom sådan anklagelse förvirrar de det önskade målet hopplöst med en strategisk uppskatning av det väntade resultatet.

Som inramande princip är det av yttersta vikt att inte blanda in strategiska uppskattningar med utformningen av önskade mål. Först och främst måste man formulera sina mål, som i det här fallet skulle vara det ögonblickliga avskaffandet av slaveri eller något annat etatistiskt förtryck. Och vi måste först rama in dessa mål utan att ta etatistiskt förtryck vi överväger. Och vi måste först rama in dessa mål utan att ta hänsyn till möjligheter att nå dem.

De libertarianska målen är "realistiska" i betydelsen att de kan uppnås om tillräckligt många människor kommer överens om dess önskvärdhet, och att de skulle frambringa en långt bättre värld om de uppnås.

Målets "realism" kan bara utmanas genom kritik av målet självt, inte av problem om hur man ska uppnå det. Sedan, efter att vi har kommit överens om målet, ställs vi inför den helt separata, strategiska frågan om hur vi ska uppnå målet så snart som möjligt, hur man ska bygga en rörelse för att nå det, etc.

Alltså, William Lloyd Garrison var inte "orealistisk" när han, på 1830-talet, väckte det strålande förslaget om omedelbar frigivning av slaverna. Hans mål var helt korrekt; och hans strategiska realism var sann i det att han inte förväntade sig att målet skulle nås så fort.

Eller, som Garrison själv urskilde: "Vi må eftersträva omedelbart avskaffande så ivrigt vi kan, det kommer, dessvärre, att bli gradvist avskaffande till slut. Vi har aldrig sagt att slaveri skulle avskaffas i ett slag; att det borde, kommer vi alltid att hävda."

I själva verket, ur strategisk synvinkel, är resandet av den rena och radikala principen oftast det snabbaste sättet att nå radikala mål. För om det rena målet aldrig förs fram, kommer det inte att finnas kraft att driva det. Slaveriet skulle aldrig ha avskaffats över huvud taget om abolitionisterna inte hade drivit frågan trettio år tidigare; och, som det hände sig, avskaffandet kom nästan i ett slag snarare än gradvis eller kompengerat.

Men näst kraven på strategi ligger rättvisekraven. I hans kända ledare som började *The Liberator* i början av 1831, tog William Lloyd Garrison avstånd ifrån sin tidigare doktrin om gradvist avskaffande: "Vi fångar denna möjlighet att skapa ett fullt och enkeltydigt återkallande, och alltså publikt be Gud, mitt land, och mina bröder, de stackars slaverna, om förlåtelse för att ha yttrat en åsikt så full av försagdhet, orättvisa och absurditet."

"radikala idéer kan endast föras fram av människor"

Efter att ha blivit klandrad för invand hårdhet och hetta i sitt språk, svarade Garrison: "Jag har behov av att vara eldfångd, för jag har berg av is inom mig att smälta". Det är denna inställning som måste märka den som är sant hängiven till frihetens bana.

Libertarianskt Forum

red@libertariansktforum.org

Redaktör Per Bylund

Redaktion Per Ericson

Thord Swedenhammar

www.libertariansktforum.org

Prenumeration kostar 80 kr/år och betalas på hemsidan eller till postgiro 26 49 95-2. Mottagare Svenska libertarianskt forum.

Frekvens 4 nr/år (80 kr)

Postgiro 26 49 95-2

ISSN 1651-744X

Författarna svarar själva för sina bidrag. Redaktionen svarar för osignerat material.

Libertarianskt Forum företräder den radikala libertarianska idétraditionen. Den hämtar inspiration från både den klassiska liberalismen och den fredliga anarkismen, vilket innebär ett starkt försvar för varje människas rätt att själv bestämma sin framtid, samt en grundläggande skepticism gentemot makten och dem som gör anspråk på den.

Libertarianskt Forum innehar de svenska rättigheterna till flertalet stora internationella liberala och libertarianska tänkares verk, bland annat Murray N Rothbard, Ludwig von Mises, David D Friedman, Tibor Machan och Hans-Hermann Hoppe.